

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

NYHETSBREV JUNI 2014

NETTVERKSSAMLING PÅ VEST-LISTA 26-28 AUGUST 2014

Vest-Lista. Foto. Oskar Puschmann © Skog og landskap

På same måten som tidlegare arrangerer vi i år ei nettverkssamling i *Utvalde kulturlandskap i jordbruket*. Målgruppe er representantar for eigarar/driverar i dei 22 områda, representantar for verdsarvområde, organisasjonar, kommunar og forvaltning. Fylkesmannens landbruksavdeling koordinerer påmelding frå område-representantane i eige fylke. Frist for påmelding er sett til 23. juni 2014.

Samlingsstaden er på Vest-Lista. Føremålet med samlinga er gjennom synfaringar og dialog å utveksle erfaringar og diskutere vidare arbeid for alle områda. Miljødirektoratet, Riksantikvaren og Statens landbruksforvaltning ser dette som eit fint høve til få merksemd om den flotte innsatsen på Vest-Lista og i dei andre områda.

På programmet står mellom anna synfaring i Listalandskapet og helsing frå statssekretærene Lars Andreas Lunde (H), Klima- og miljødepartementet og Hanne Maren Blåfjelldal (FrP), Landbruks- og matdepartementet. Det blir opning av kulturlandskapsutstilling på Nordberg Fort. Oskar Puschmann fortel om arbeidet med refotografering. Det blir kort orientering om resultat frå evalueringa og arbeidet med ny utgreiing av miljøverkemidla i jordbruket. Ein viktig del av programmet er erfaringsutveksling mellom grunneigarar. Her ønskjer vi å trekkje fram det som ein opplever som viktig i arbeidet med satsinga på utvalde kulturlandskap - erfaringar, utfordringar, løysningar og resultat som kan ha overføringsverdi for andre.

Vi ønskjer velkomen til interessante dagar på Vest-Lista!

EVALUERING AV SATSINGEN PÅ UTVALGTE KULTURLANDSKAP I JORDBRUKET - RESULTATER

I forrige nyhetsbrev orienterte vi om evalueringen som da pågikk. Det var ved jordbruksoppgjøret i 2012 at partene bestemte å gjennomføre en ekstern evaluering av satsingen. Forvaltningsmodell, kostnadseffektivitet og måloppnåelse sammenliknet med andre virkemidler ble vektlagt. Østlandsforskning fikk oppdraget, som ble gjennomført høsten 2013, blant annet gjennom spørreundersøkelser rettet mot grunneiere og forvaltning. Rapporten var ferdig i januar 2014, og måneden etter ble den levert til departementene, sammen med en oppsummering og anbefaling fra de tre direktoratene v/sekretariatet.

Sekretariatet sluttet seg til Østlandsforsknings konklusjoner. Evalueringen viser at eierne, næringsorganisasjonene og offentlig forvaltning i hovedsak er fornøyd med arbeidsopplegg, tilskuddsnivå og effekter. Forbedringspunkter finnes, blant annet muligheter for forenkling av administrasjonen, men evalueringen gir ingen grunn til å endre hovedtrekkene i satsingen. Så langt er dette et vellykket grep for helhetlig forvaltning av landskapene, og ingen andre ordninger kan erstatte den helhetlige områdetilnærmingen. De viktigste suksessfaktorene er fleksibilitet, langsiktighet, frivillighet, avtaler og faglig forankring i fylkesetatene. Satsingen videreføres, men en utvidelse av antall områder forutsetter økte økonomiske rammer.

Rapportene finnes på hjemmesiden til *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket*, under Publikasjoner. <https://www.slf.dep.no/no/miljo-og-okologisk/kulturlandskap/utvalgte-kulturlandskap>

JORDBRUKSOPPGJØRET 2014

I Statens tilbud til jordbruksforhandlingene ble tilskudd til *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket* foreslått redusert fra 8 til 6 mill. kr. Reduksjonen må ses i sammenheng med at det ble foreslått kutt i flere miljørelaterte tilskudd. Noe av begrunnelsen for forslaget var også at man da ville komme ned på samme beløp som Klima- og miljødepartementets bidrag til satsingen.

Etter at jordbruksorganisasjonene brøt forhandlingene ble det som kjent inngått en avtale mellom Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre. I denne avtalen ble flere av de foreslåtte kuttene i statens opprinnelige tilbud redusert, både i direkte tilskudd og miljøtilskudd. Dette ble imidlertid ikke gjort for *Utvalgte kulturlandskap*, og forslag om tilskudd på 6 mill. kr gikk derfor uforandret til behandling i Stortinget og ble vedtatt 17. juni (Prop. 106 S).

I Statens tilbud ble det også foreslått en helhetlig utredning av miljøvirkemidlene i jordbruksavtalen. Utredningene skal omfatte en rekke miljørelaterte ordninger, blant annet *Spesielle miljøtiltak i jordbruket* (SMIL), *Utvalgte kulturlandskap* og tilskudd til Verdensarvområdene. I tilbudet heter det om utredningen:

Det legges til grunn at utredningen skal gjennomføres i lys av hovedmålsettingene som er satt for landbrukspolitikken og vurderes opp mot øvrig regelverk på området. Utredningen skal også se på landbruket sitt sektoransvar på miljøområdet. Utredningen skal ses i sammenheng med virkemidler på Klima- og miljødepartementet sitt område. Det settes ned en partssammensatt gruppe som ledes av LMD. Utredningen skal ferdigstilles innen 15. februar 2015 og danne grunnlag for et bedre virkemiddelsystem for å nå miljømålene i jordbruket.

Forslaget ble vedtatt ved behandling av jordbruksoppgjøret i Stortinget 17. juni.

Statens Landbruksforvaltning er i gang med å forberede utredningen sammen med LMD. Det blir spennende tider for miljøvirkemidlene framover.

DIREKTØRBESØK I SKJÆRGÅRDEN I VESTFOLD

Direktørene i Statens landbruksforvaltning, Miljødirektoratet og Riksantikvaren har årlige møter, og desiste årene har møtene blitt kombinert med befaringer i områder hvor alle tre etater har interesser. Av de utvalgte kulturlandskapene har områdene i Oppland, Rogaland og Nord-Trøndelag allerede fått besøk. 12.-13. mai i år var turen kommet til Skjærgården øst for Nøtterøy og Tjøme i Vestfold. Den lokale forvaltningen, med Hilde Marianne Lien fra Fylkesmannens landbruksavdeling i spissen, hadde lagt opp program med befaring på tre av øyene. Direktoratene fikk oppleve aktive øygårdsbruk med dyrehold, næringsutvikling knyttet til jordbruk og skjøtsel av kulturlandskapet på Bjerkøy og Søndre Årø i Nøtterøy kommune og Sandø i Tjøme kommune. Grunneiere og dyreholdere har utført mange skjøtselstiltak for å hindre gjengroing av landskapet, fremme det biologiske mangfoldet og ta vare på steingjerder, bygninger og andre kulturminner. *Utvalgte kulturlandskap* og Færder nasjonalpark overlapper i stor grad hverandre, og samarbeidet er godt.

Tre direktører foran låveveggen på Bjerkø Gård, der møtet ble avholdt og direktørene med følge overnattet. Her var det også middag for alle aktørene i det utvalgte kulturlandskapet, samt inviterte ordførere, rådmenn, fylkeskonservator og fylkesmann.

Bjerkø Gård har økologisk gårdsdrift med Skotsk høylandsfe og gårdbrukere/vertskap er Hilde Lind Jørgensen og Tom Eric Christiansen. Skjærgårdslåven er et flott eksempel på næringsutvikling, hvor hønseloftet, fjøset og stallen er innredet til leiligheter til utleie, og store og små lokaler leies ut til selskaper, bryllup, seminarer, konserter m.m.

Se www.bjerkoegaard.no

Foto: Kari Stuberg

Glimt fra befaringen på Søndre Årø, som har øygårdsbruk med Herefordkveg, pelssau og dalasau. Fra venstre: Marianne Sandgren og Morten Ueland (Søndre Årø Gård), direktør i Miljødirektoratet Ellen Hambro, Cato A. Erichsen (Søndre Årø Sameie), riksantikvar Jørn Holme, direktør i Statens landbruksforvaltning Jørn Rolfsen. Foto: Ole Christian Torkildsen

Turen gikk oppom en av de fire gravrøysene fra bronsealderen på Søndre Årø. Cathrine S. Engebretsen fra Kulturarv hos fylkeskommunen orienterte. Foto: Ole Christian Torkildsen

FORVALTNINGSSAMLINGA 2014

Den 23.april møttest 27 representantar frå fylkesmannens landbruksavdelingar og miljøvern- og fylkeskommunens kulturminneforvaltning til forvaltningssamling i Trondheim. Riksantikvaren, Statens landbruksforvaltning og Miljødirektoratet v/ sekretariatet stod for programmet. Representantar frå Landbruks- og matdepartementet tok også del i samlinga.

Hovudkonklusjonar frå evalueringa og tilrådinga frå dei tre direktorata til departementa vart presentert av sekretariatet. Gjennom kommentar frå Arne Farup (FM Nordland) og andre innspel i plenum fekk ein utdjupa kva den regionale forvaltninga opplever som gode arbeidsmåtar og viktige føresetnader for vidare god utvikling i forvaltninga av dei utvalde områda. Sekretariatet orienterte vidare frå årsrapporteringa for 2013, og om administrative rutinar og signal frå departementa. Frå sentralt hald legg ein særleg vekt på arbeidsfristar, slik at tildelte midlar kan utbetalast og summen av oppbundne, udisponerte midlar går ned.

Næringsutvikling og verdiskaping i områda var eit hovudtema for samlinga, og viktige erfaringar, idear og gode arbeidsmåtar vart utveksla i forsamlinga. Erfaringar frå verdiskapingsprogramma i regi av Riksantikvaren og Miljødirektoratet, presentert av høvesvis Jostein Løvdal og Bente Rønning, og eksempel frå områda i Vestfold og Buskerud (Hilde Marianne Lien og Pål Morten Skollerud) danna bakteppet for plenumsdiskusjonen.

TV-SERIEN "LEVENDE LANDSKAP"

I 2013 sendte NRK dokumentarserien *Levende landskap*. Serien tar gjennom fem episoder for seg noen av de store endringene det norske kulturlandskapet har gått og går gjennom - med tanke på gjengroing, tap av biologisk mangfold og kulturarv, rovdyrproblematikk, økt behov for matproduksjon med mer. Flere representanter fra *Utvalgte kulturlandskap* bidro i serien. Serien ligger ute på nett for gratis gjennomsyn på nettsiden <http://warholmfilm.no/levende-landskap/>. Det jobbes nå med en oppfølging av serien, med foreløpig arbeidstittel *Levende landskap 2*. Den nye serien vil trolig bli sendt helt på slutten av 2014 eller i 2015.

Rapportering var også denne gong eit sentralt tema. Sekretariatet orienterte om viktige element i å utvikle ei målstyrt forvaltning og rapportering. Sentrale styresmakter treng ei rapportering som er eigna til å samanstille og hente ut informasjon om oppnådde resultat nasjonalt innafor satsinga. Forvaltningsplanane for kvart område bør også utviklast til å konkretisere mål og tilhøyrande tiltak tilpassa området og måle resultat basert på desse. Under samlinga kom det verdifulle tilbakemeldingar på korleis fylkesforvaltninga opplever omfang, arbeidsmengde og fokus i rapporteringa i dag, og korleis vidare utvikling av rapporteringssystemet kan innrettast.

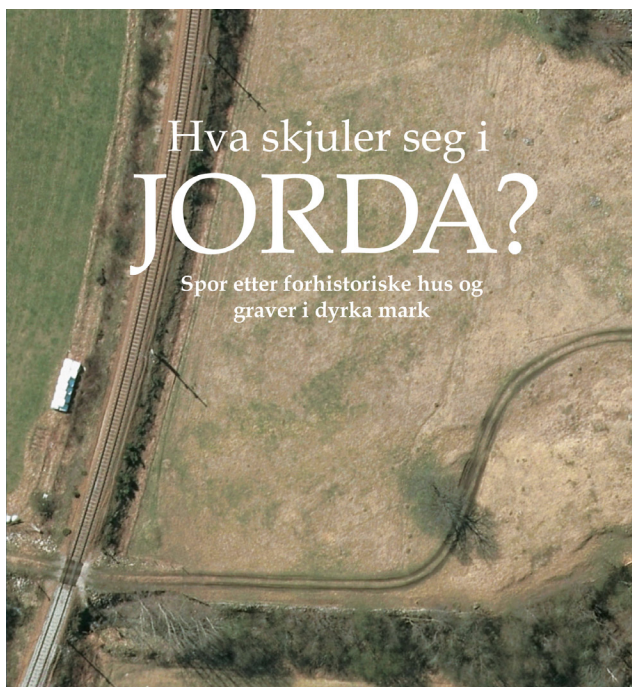
Grafisk profil og skiltmal for *Utvalde kulturlandskap i jordbruket* er no klar til bruk, og enkelte område er kome i gang med planer for og produksjon av skilt og profilmateriell. På samlinga orienterte Hege Husby Talsnes (Miljødirektoratet) om gode prinsipp for større skilt, prisar og mulegheiter for bruk av lokale leverandørar. Ho oppfordra til å ta kontakt for råd i skiltspørsmål knytt til dei utvalde områda, og peika på at kontakt mellom område som har liknande utfordringar er nyttig for å finne gode løysingar på skiltbruk og profilering. Karoline Finstad Vold (FM Hedmark) presenterte utfordringane med å lage gode skilt i eit område med fleire forvaltningsregime, og initiativet ein har teke for å samordne skiltbruken i Vangrøftdalen-Kjurrudalen.

Referat presentasjonar ligg på *Utvalde kulturlandskap i jordbruket* si nettside, under *Gjennomførte arrangementer*.

FILMEN "KUNSTEN Å BRENNE LYNG"

Embla Film A/S har produsert en film om kunsten å brenne lyng for Lyngheiseret, med støtte fra bl.a. Miljødirektoratet. Trailer fra filmen kan du se på nettsiden <http://www.emblafilm.no/>. Filmen er i skrivende stund i ferd med å bli mangfoldiggjort. Miljødirektoratet vil ta med en del eksemplarer til nettverkssamlingen på Lista. Personer som er interessert i filmen, men som ikke skal på nettverkssamlingen, kan henvende seg til lise.hatten@miljodir.no.

NY BROSJYRE: HVA SKJULER SEG I JORDA?

Brosjyren fra Riksantikvaren retter seg mot bønder, og andre, som kan gjøre arkeologiske funn ved jordarbeid. Opp gjennom tiden har mange oppmerksomme bønder funnet kulturminner eller eldre gjenstander i åkeren, og slik bidratt til å gi oss viktig kunnskap om forhistorien. Riksantikvaren håper at brosjyren vil inspirere enda flere til å ha et våkent blikk og å melde fra om funn.

Selv små spor kan gi oss viktig informasjon om fortidens mennesker og deres levevis. Arkeologenes undersøkelser av funnene bidrar derfor til at grunneiere får mer kunnskap om gårdens historie, og at lokalsamfunnene får vite mer om deres fortid.

Ellers er en ny utgave av heftet *De eldste sporene i jordbrukslandskapet* under revisjon, utgitt av Norges Bondelag i samarbeid med Riksantikvaren. Her kan man lese mer om hva vi i dag vet om gårdens utvikling. Heftet vil også gi nyttig informasjon om kulturminneforvaltningen, om gårdsdrift og hensynet til arkeologiske kulturminner.

Brosjyren finnes her:

http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Aktuelt/Nyheter/?module=Articles;action=Article_publicShow;ID=135338

NYTT DIREKTORAT

Fra 1. juli i år er direktoratene som arbeider med Utvalgte kulturlandskap i jordbruket Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren.

I statsråd 6. juni, ble det bestemt å opprette et nytt direktorat under navnet Landbruksdirektoratet. Landbruksdirektoratet overtar oppgaver og personell fra Statens reindriftsforvaltning (SRF) og Statens landbruksforvaltning (SLF).

Det nye direktoratet får ansvaret for alle fagområder innen landbrukssektoren og et bredt spekter av næringsaktivitet, herunder jordbruk, reindrift, skogbruk og andre aktiviteter basert på landbrukets ressurser. Administrerende direktør i dagens SLF, Jørn Rolfsen, åremålsbeskikkes som administrerende direktør i Landbruksdirektoratet til 1. juli 2018.

Sammenslåingen vil gi et bredere faglig miljø og styrket kompetanse i den fremtidige forvaltningen av reindriften, og effektiviseringsgevinster gjennom sammenslåing av fellestjenester. Landbruksdirektoratet vil være lokalisert i Oslo og Alta.

NYTT FRA OMRÅDENE

FJELLGARDANE OG SETERDALANE I ØVRE SUNNDAL, MØRE OG ROMSDAL: RESTAURERINGSARBEID OG SLÅTTEETTERMIDDAG I SVØU

Arbeid med å sette i stand det verneverdige gardstunet Svøu er no i gang og dette er veldig gledeleg. I alt er det ni bygningar som alle krev meir eller mindre restaureringsarbeid. Samla restaureringskostnad for alle bygningane er på vel 3,1 mill kr. Desse arbeida må takast over fleire år og arbeida med nytt tak på sommarfjøsene, som ligg nær inntil tunet, er prioritert øverst. Det vert nytta tilskotsmidlar gjennom *Utvalde kulturlandskap* og SMIL. For arbeid komande år vil det også bli søkt om støtte frå Kulturminnefondet.

Elles er arbeidet med taket på det store hovudhuset på Jenstad godt i gang, arbeidet på Gammelstuggu i Svidal er snart ferdig, restaureringsarbeid på Hafsåsen er i gang og den nye sauefjøsene på Røymoene er kome langt. Det skjer mykje godt arbeid no.

Tunet i Svøu er omkransa av fleire slåttemarkar og her har det fleire år vore arrangert slåttedagar. I år vert dette arrangementet om ettermiddagen den 23. juli kl 16.00. Då vert det både konkurranse og matserving så alle er velkomne!

Svøu. Foto: Byrge Fitje

Sommarfjøsene på Svøu får nytt tak. Foto: Byrge Fitje

BØENSÆTRE MED Plasser, ØSTFOLD: HUSMANNSPlassen BØENSÆTRE KAN BLI SOLGT

Aremark kommune eier Bøensætre. Formannskapet i Aremark kommune vedtok i møte 12. juni 2014 at husmannsplassen Bøensætre skal legges ut for salg. Kommunen har svak økonomi og vurderer at stedet kan driftes bedre av private eiere. Fram til nå har kommunen engasjert et vertskap som har stått for den daglige driften. Nå er denne ordningen avviklet. Formannskapet vedtok at en legger opp salgsprosessen slik at en får en klausul om at ny eier trer inn i avtalen med Fylkesmannen i Østfold om *Utvalgte kulturlandskap*, og man fastsatte utvidet bo- og driveplikt på eiendommen til 20 år.

Det er mye aktivitet på Bøensætre; plassen er

et populært mål for turfolk og besøkende, og området benyttes flittig til utferder av skoler og organisasjoner. Det er gjennom flere år gjort en stor innsats lokalt for å ta vare på bygninger, landskap og biologisk mangfold i området.

Bøensætre Foto: Turid Rikheim

RYGNESTAD OG FLATELAND, AUST-AGDER: SLÅTTEDAG

Slåttedagen 2012. Foto: Rune Sævre

Lørdag 12.juli er det klart for slåttedag på Setesdalsmuseets tun på Rygnestad i Valle kommune. Det er fjerde året det blir arrangert slåttedag. Hvert år har det kommet mange deltakere - både de som vi slå med ljå og de som bare vil se på. Det har for det meste vært lokale folk fra grenda og fra nabogrendene, men også tilreisende som vil ha en ekte opplevelse. Eldre folk som husker at dette var den vanlige måten å høste vinterfôret for dyra, forteller gjerne om hvordan arbeidet ble utført, hvordan ljåen skal slipes og hvordan vi setter opp ei hesje. Vi får se ulike ljåtyper og vi får prøve å slå og å hesje.

I år vil vi dessuten presentere den nye turstien som går gjennom de to grendene som er med i det utvalgte kulturlandskapet.

Til en skikkelig slåttedag hører det også med slåttegrøt og lokale kulturinnslag. Dette er et flott samarbeid mellom *Utvalgte kulturlandskap* og Setesdalsmuseet.

Slåttedagen 2012 Foto: Rune Sævre

Dans på slåttedagen 2013. Foto: Lisbeth Kismul

GOARAHAT OG SANDVIKHALVØYA, FINNMARK: VANDRING PÅ VERDIFULLE VEIER I PORSANGER

Kulturlandskapet viste seg frem fra sin beste side 27. mai, da publikum og presse fikk oppleve Finnmarks utvalgte kulturlandskap. I strålende vær ble 25 personer med på vandringen, deriblant en journalist fra NRK.

Vi besøkte to ulike deler av området. I Goarahat fikk de fremmøtte se resultater av skjøtsel, blant annet et tidligere sauebeite som var gjengrodd, men nå ryddet for kratt, og klart for å ta imot beitedyr igjen. Videre så vi istandsatte slåtteenger, viktige naturtyper og tilrettelegging med stier i området. Kolvik og omegn bygdelag serverte kaffe og ferske boller, og deltakerne fikk nyte en av de første sommerdagene i idylliske omgivelser mellom beitemark, sjøbuer og fiskehjeller i Goarahat.

Spaserturen til Trollholmsund gikk gjennom et jordbrukslandskappreget av aktiv jordbruksdrift, med en utrolig rikdom av rødlistede arter, flora og fauna, geologiske verdier og kulturminner. Vel fremme hos trollene fremførte Sigvald Persen fra Mearrasámi diehtoguovddáš/Sjøsamisk senter et muntlig kulturminne: det gamle sagnet om trollene i Trollholmsund.

Dagen ble avsluttet på Billefjordsenteret der bygdelaget serverte lapskaus, kaffe og kaker. Den faglige biten ble avrundet med innslag fra Statens landbruksforvaltning, Porsanger kommune og informasjon om den nyetablerte lokale gruppa som skal arbeide med utvalgte kulturlandskap i Porsanger.

Trollheimsund. Foto: Kari Stuberg

Trollene i Trollheimsund Foto: Kari Stuberg

Goarahat. Foto: Kari Stuberg

GOARAHAT OG SANDVIKHALVØYA, FINNMARK: STORT ENGASJEMENT OM UTVALGTE KULTURLANDSKAP I PORSANGER!

Søknadsmengden viser stort engasjement omkring det utvalgte kulturlandskapet Goarahat og Sandvikhalvøya. Lokalbefolkninga i Indre Billefjord og omegn har mobilisert. Dette gir mulighet for et stort løft i området i tiden fremover!

Fylkesmannen har mottatt 20 søknader, i tillegg er det kommet 11 søknader om SMIL-tilskudd til tiltak innenfor området. Total søknadssum er på ca 1,7 millioner kroner, og potten er på

900 000,-. Søknadene vil bli vurdert i henhold til prioriteringene som ble gjort på folkemøtet 13. mai i år.

Tema for søknadene er blant annet ryddeaksjoner, kulturstier, slåttedag, skjøtselstiltak, rydding av krattskog, skjøtelsesplaner, høsttakkefest med lokal mat, og formidling og tilrettelegging for besøkende. Søkere er både privatpersoner, bygdelag, beitelag, og Sjøsamisk kompetansesenter/RiddoDuottar museat.

SETERDALENE I BUDALEN, SØR-TRØNDELAG: FAGTUR OM UTMARKSBEITE

Interregprosjektet «Utmarksbeite - biologisk kulturarv» arrangerer fagtur til Budalen og videre til Hede og Klövsvjø i Sverige 8-10 juli. Målgruppe er ulike brukere, fagorganisasjoner og ansatte hos forvaltningen. Hovedmålsettingen er å få diskutert ulike tema og utfordringer knyttet til utmarksbeite på norsk og svensk side av grensen. Kontaktpersoner for turen er Håkan Tunon (Centrum for biologisk mangfold) og Bolette Bele (Bioforsk Midt-Norge)

Les mer her: http://www.seterkultur.no/ny_2014/Fabodresa_liten.pdf

Fra nettverkssamlinga på Tarva i 2012. Foto Nono Dimby

TARVA, SØR-TRØNDELAG: TURSTI-PROSJEKTET ER I GANG!

Isamarbeid med grunneiere og Bjugn kommune er Tarva vel nå i gang med å planlegge restaurering av den gamle turstien på Tarva. Prosjektet er finansiert med midler fra Gjensidigestiftelsen og Sør-Trøndelag fylkeskommune gjennom ordningen «Turløypemerkning Trøndelag». Prosjektet har også fått støtte fra Utvalgte kulturlandskap, blant annet til skilting. Fylkeskommunen vil i tillegg finansiere et informasjonsskilt på gravfeltet på Karlsøysletta.

Dere som var med på nettverkssamlinga på Tarva i 2012 har gått deler av stien allerede. Vi håper mange av dere har lyst til å komme tilbake og se når prosjektet er ferdig! Men først og fremst blir turstien en viktig trivselsfaktor for de som bor og har sitt daglige virke på Tarva.

NORDHERAD, OPPLAND: GODT BESØKT MØTE OM POLLENANALYSEN

Rundt 30 frammøte var samla på Midtli 14.april og hørde polleanalytikar Helge I. Høeg fortelja kva analysen som er gjort i Nordherad fortel om det fyrste jordbruket i grenda.

Helge Høeg fortalde at pollenkorna har forskjellig utsjånad, slik at ein med mikroskop kan sortere dei på forskjellige arter eller slekter. Dei er òg svært motstandsdyktige, og i torvmyrar kan dei ligga i fleire tusen år og framleis bli identifisert. Ei boreprøve nokre meter ned i myra, kan gi prøver frå ulike lag som kan daterast med C14-metoden. Ved å telle pollenkorna frå kvar art, ser ein korleis førekomsten av vekstar og mengdeforhold varierer gjennom hundreåra.

I Nordherad ser det ut til at rug, litt overraskande, er det fyrste kornslaget som vert dyrka - faktisk før det er funne spor i Oslo-området. Dette

I dette området vart boreprøven til pollenanalysen henta. Foto: Stig Horsberg

skjedde ca. år 200-300, og om lag på same tid dukkar andre typiske vekstar for jordbruket opp - dyrkingsvekstar og mange av dei lyskrevjande urtene og grasa i beitelandskapet. Samtidig går talet på pollen frå dei vanlege treslaga ned. Spor av artar som raudkløver, soleie og vendelrot finst tilbake til om lag år null. Likevel er foreløpig konklusjon at fast jordbruk i større skala starta i Nordherad omkring år 200.

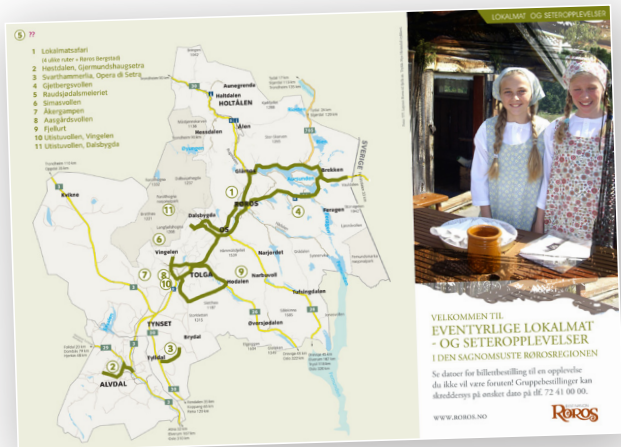
Stig Horsberg frå Fylkesmannen samanfatta kort resultatane frå arbeidet med Nordherad som utvald kulturlandskap 2009-2013 og nokre konklusjonar frå den nasjonale evalueringa av ordninga i fjor. Han informerte og om planane for 2014.

Kjersti Reksen frå landbrukskontoret informerte òg om arbeidet med næringsutviklingstiltak, m.a. dyrking av økologisk solbær og planane for eit lokalt foredlingskjøkken. Fleire tok opp spørsmålet om produksjon og distribusjon av lokale matprodukt.

Helge Høeg fortel om pollenanalysen. Foto: Stig Horsberg

VANGRØFTDALEN-KJURRUDALEN, HEDMARK: SETEROPPLEVELSER

I Vangrøftdalen er det aktører innenfor Utvalgte-satsingen som også denne sommeren byr på seteropplevelser. På Utistuvollen skal det være åpen seter med servering og ulike aktiviteter hver helg i perioden 12. juli - 17. aug. Se <http://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMHE/06%20Landbruk%20og%20mat/Milj%C3%B8tiltak/Seteroppvelser%202014.pdf> for mer informasjon. Kontaktinfo: 48 10 96 83

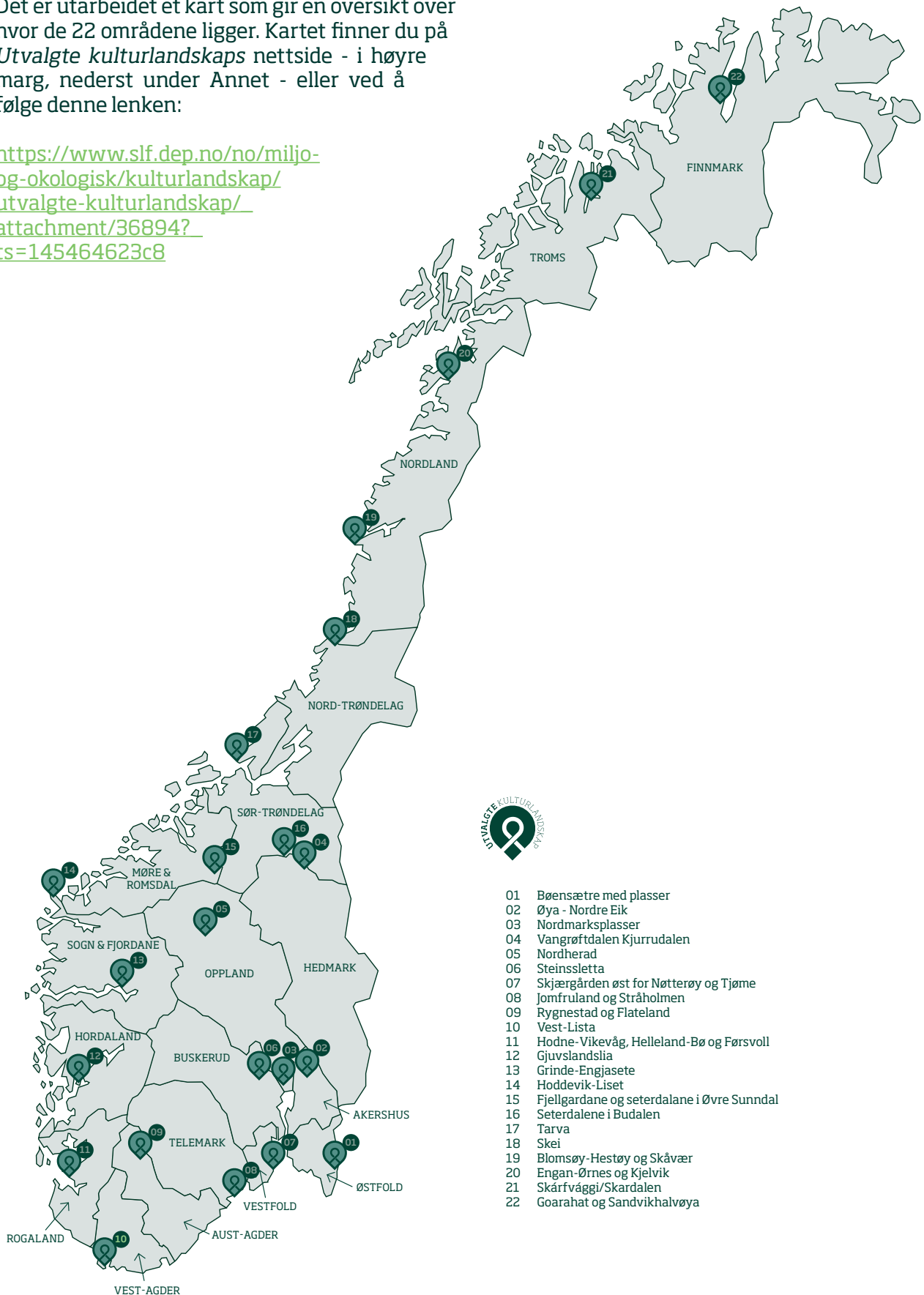
I tillegg blir det fjøskro på setra Engevollen i Nordervollia 18. juli. Her blir det servering, musikk og gode historier om livet på setra. I 2013 var det 160 personer som tok turen. Kontaktinfo: 95 17 28 56

Begge arrangementene støttes av midler fra Utvalgte kulturlandskap i jordbruket.

KART OVER OMRÅDENE

Det er utarbeidet et kart som gir en oversikt over hvor de 22 områdene ligger. Kartet finner du på *Utvalgte kulturlandskaps nettside* - i høyre marg, nederst under Annet - eller ved å følge denne lenken:

<https://www.slf.dep.no/no/miljo-og-okologisk/kulturlandskap/utvalgte-kulturlandskap/attachment/36894?ts=145464623c8>

FOTOCOLLAGE FRA OMRÅDENE

Denne collagen viser bilder fra alle de 22 områdene. Den kan brukes av alle involverte i satsingen, og du finner den på *Utvalgte kulturlandskaps* nettside, i høyre marg, nederst under Annet.

<https://www.slf.dep.no/no/miljo-og-okologisk/kulturlandskap/utvalgte-kulturlandskap>

Statens landbruksforvaltning
Norwegian Agricultural Authority

Kontaktperson:

Kari Stuberg
Kari.Stuberg@slf.dep.no
24131078

Kontaktperson:

Dordi Kjersti Mogstad
dordi.kjersti.mogstad@miljodir.no
93043010

Kontaktperson:

Ragnhild Hoel
rh@ra.no
98202763